

Nr 417.

Av herr **Englund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1952/53 till universiteten och den medicinska undervisningen m. m.*

I samband med 1948 års avtal mellan staten, Stockholms stad och Stockholms högskola om högskolans finansiering framlades omfattande planer till utvidgningar av högskolans personella och materiella resurser i syfte att tillgodose de länge eftersatta anspråken å vetenskaplig forskning och undervisning, ytterligare skärpta av högskolans kraftigt växande elevantal samt av skolreformens ökade krav å den akademiska undervisningen. Att en betydande upprustning var av nöden för att högskolan skulle kunna uppnå paritet med statsuniversiteten hade — enligt vad departementschefen framhöll då avtalet förelades 1948 års riksdag — påvisats av de olika utredningar som klarlagt behoven av en genomgående förstärkning av vårt lands resurser för den vetenskapliga forskningen, de naturvetenskapliga och socialvetenskapliga forskningskommittéerna och 1945 års universitetsberedning, som i sitt senaste, för ett år sedan avgivna betänkande bland annat behandlat för högskolan viktiga personalfrågor m. m.

För Stockholms högskolas del ha dessa upprustningsplaner dess värre blott i helt ringa omfattning kunnat förverkligas. På senare år ha högskolans i anslutning till tidigare sakkunnigutredningar och universitetsberedningens betänkanden framlagda petita beskurits. De uppdämda behoven, siffermässigt ytterligare accentuerade av det sista årets prisstegringar, äro alltså nu mycket betydande. Särskilt gör sig detta gällande i avseende å högskolans tillgång på lärarkrafter. Hur illa Stockholms högskola i detta avseende är ställd i jämförelse med statsuniversiteten i Uppsala och Lund framgår av följande siffror.

	<i>Uppsala</i>	<i>Lund</i>	<i>Stockholm</i>
Antal lärjungar i filosofiska och juridiska resp. stats- och rättsvetenskapliga fakulteterna 1949	2 745	2 141	2 416
Antalet examina 1945—1950 inom samma fakulteter	1 674	1 404	1 649
Antalet disputationer 1945—1950 inom samma fakulteter	94	80	69
Antalet lärare 1950/51 vid de filosofiska fakulteterna:			
Professorer m. m.	66	54	46,5

	Uppsala	Lund	Stockholm
Docentstipendiater	59	57	17
Biträdande lärare, lektorer, assistenter, amanuenser	154,5	145,5	76
	279,5	256,5	139,5

Denna disproportion mellan antalet lärarkrafter och lärjungar måste givetvis lägga en väsentligt större arbetsbörda på Stockholms högskolas befattningshavare. Såväl antalet studerande som antalet examina och disputationer i förhållande till antalet lärare är ju vid högskolan nästan dubbelt så stort som vid statsuniversiteten. Detta är självfallet i längden ohållbart. Universitetsberedningen har i sitt senaste betänkande ytterligare understrukt vikten av att Stockholms och Göteborgs högskolor bringas i paritet med statsuniversiteten. Lärarutbildningens skärpta krav göra sig härvid gällande. Det kan ej heller förbises, att den tyngande undervisningsbördan för högskolans lärarkrafter måste skjuta forskningsuppgifterna, så väsentliga för de vetenskapliga framstegen, i bakgrunden. Det måste anses vara en angelägen kulturuppgift att utbygga högskolans organisation i jämbredd med de föreliggande uppgifterna.

Om denna organisation redan nu är alltför knapp, bör beaktas att den ökning av antalet studerande, med vilken man under det närmaste årtiondet måste räkna, gör uppgiften dubbelt angelägen. Den starka nativitetstvågen i början av 1940-talet betingar under de närmaste åren en ansvällning av skolorganisationen i de lägre stadierna, en ansvällning som mot årtiondets slut kommer att gälla gymnasierna och därefter högskolan. Även med hänsyn till den sålunda med säkerhet förestående utvidgningen av undervisningens omfattning är det av vikt att den personella organisationen i tid utbygges och i varje fall icke såsom nu tillåtes släpa efter behoven. Fastmera synas de omfattande sakkunnigutredningar, främst universitetsberedningens betänkanden, som på ett övertygande sätt klarlagt högskolans behov och bedömt deras angelägenhetsgrad, kunna och böra läggas till grund för *en långsiktig utbyggnadsplan*, med vilken såväl statsmakterna som högskolan hade att räkna och som kunde lända till efterrättelse vid den årliga budgetbehandlingen. Den vetenskapliga forskningens framtidsutsikter kunde därmed säkrare bedömas, något som med hänsyn till planläggningen av dess arbete och rekryteringen av dess arbetskrafter självfallet vore av stort värde. Den nu tillämpade budgetpolitiken medför i detta hänseende ett osäkerhetstillstånd som icke kan vara lyckligt.

Med hänsyn till högskoleundervisningens här ovan antydda läge måste man beklaga den restriktiva hållning Kungl. Maj:t intagit till högskolans i och för sig måtfulla äskanden å vissa kompletteringar av den personella utrustningen.

Dess största aktuella brist utgör onekligen det ringa antalet docentsti-

pendier, knappheten i kursanslagen m. m. Vi hänvisa härom till en samtidigt avgiven motion om vissa anslagshöjningar för dessa ändamål.

Därutöver äro enligt vår mening de skäl, som kunna anföras för inrättande av tre nya professurer, nämligen i psykologi eller pedagogik, sociologi och kulturgeografi, så vägande, att dessa professurer enligt universitetskanslerns tillstyrkan höra inrättas från och med nästa budgetår.

Betydelsen särskilt för lärarutbildningen av en uppdelning av den nuvarande professuren i *psykologi och pedagogik* torde icke behöva vidare belysas. Det är föga rimligt att studenterna vid Stockholms högskola icke skola kunna avlägga examen i vart och ett av dessa ämnen, såsom fallet är såväl i Uppsala som Göteborg. Väl är det riktigt — såsom i den kungl. propositionen framhålles — att den befintliga professuren efter professor Katz' avgång är föremål för tillsättningsförfarande, men det torde icke möta några större formella svårigheter att, såsom vanligen plägar ske, låta den nyutnämnde professorn välja den del av ämnet, för vilken hans kompetens bäst lämpar sig, och därefter omedelbart inrätta en självständig professur i den andra delen av ämnet, d.v.s. genomföra den klyvning av den nuvarande professuren som sedan länge är planerad och nödvändig. I varje fall bör nu anslag beviljas för avlönande av en särskild examinator i ämnet, så att studenterna liksom vid andra universitet kunna avlägga examen i var sin del av ämnet.

Samhällsvetenskapernas särskilda betydelse för den akademiska undervisningen i huvudstaden understryker vikten av en självständig professur i ämnet *sociologi*. Den sociologiska vetenskapens centrala ställning inom samhällsforskningen har på senare tid blivit alltmera framträdande icke blott i England och Amerika utan även i vårt land, där vetenskapligt genomförda sociologiska fältundersökningar visat sig ha stort värde såväl för arbetslivet som för den offentliga förvaltningens problem. Här må blott erinras om sådana även praktiskt viktiga uppgifter för sociologisk forskning, som den inre folkomflyttningen och urbaniseringsprocessen i vårt land erbjuda, ävensom om de intressanta bidrag till region- och generalplanearbetet som sociologiska undersökningar på senare år givit. Den socialvetenskapliga forskningskommittén har även särskilt understrukit behovet av sociologisk undervisning vid Stockholms högskola.

Från den 1 juli 1949 har en biträdande lärartjänst inrättats, och högskolan har numera även examensrätt i ämnet. Tillströmningen av elever har varit betydande. Antalet godkända tentamina är större än för flertalet av fakultetens ämnen, och i avsevärd omfattning bedrivs studier i sociologi även för licentiatexamen och för disputationer. Omfattningen av den sociologiska undervisningen är väl jämförbar med den i Uppsala och Lund. Även vid socialinstitutet i Stockholm meddelas undervisning i sociologi av professorn i ämnet vid Uppsala universitet, men denna anordning är endast under en kortare övergångstid möjlig. En mera definitiv ordning kan emel-

lertid genomföras på grundval av en mellan högskolan och institutet gemensam lösning, vilken båda parterna funnit godtagbar. Förutsättningen härför är att den nuvarande biträdande lärarbefattningen vid högskolan ersättes med en professur, på sätt redogöres i den kungliga propositionen (s. 62). Denna anordning har av universitetskanslern tillstyrkts. Enligt vår mening bör den även av riksdagen beslutas.

Vad vidare professuren i *geografi* angår innebär högskolans förslag en uppdelning av den nuvarande geografiprofessuren, nämligen på sådant sätt, att den ombildas till en professur i geografi, särskilt naturgeografi, samt att den biträdande lärarbefattningen i kulturgeografi ersättes med en professur i geografi, särskilt kulturgeografi med ekonomisk geografi. Då geografiprofessuren för närvarande är vakant, torde tidpunkten för den länge planerade klyvningen av ämnet vara lämplig. Det nuvarande geografiska institutet kan icke mottaga mer än hälften av antalet sökande, och behovet av en utvidgning av undervisningen i detta ämne, som är av särskild betydelse för lärarutbildningen, är därför trängande.

Även vissa av högskolans materialanslag synas av Kungl. Maj:t ha blivit alltför knappt beräknade. Särskilt gör sig härvid bibliotekens behov gällande. För vetenskaplig undervisning och forskning är tillgången på vetenskaplig litteratur lika viktig som själva undervisningen. I detta hänseende företer *det humanistiska biblioteket* på grund av under flera år alltför knappa anslag betydande brister. I anslutning till vad redan 1947 års sakkunniga för utredning av Stockholms högskolas framtida ställning föreslagit behöver högskolan ett engångsanslag å 67 100 kronor, främst för komplettering av äldre litteratur och för inbindning. Tidigare nedprutningar av i och för sig välmotiverade anslagsäskanden för dessa ändamål måste nu gottgöras, i all synnerhet som biblioteket nu står i begrepp att överflyttas till sin nybyggnad för att i kompletterat och upprustat skick kunna ställas till forskningens tjänst.

Anslaget till biblioteket ingår i ett klumpanslag för täckande av engångskostnader för materielanskaffning, av högskolan beräknat till 221 100 kronor, av kanslern tillstyrkt med ett belopp av 200 000 kronor. Departementschefen föreslår en nedprutning av anslaget till 125 000 kronor, en prutning som naturligtvis särskilt måste drabba den största delposten biblioteket och i övrigt gäller apparatur för olika institutioner, vars behov departementschefen själv anser sig böra vitsorda. Anslaget synes följaktligen böra uppföras med det av kanslern tillstyrkta beloppet 200 000 kronor.

Högskolan har vidare i sina anslagsäskanden upptagit frågan om anslag till en *årsskrift*, vars tillkomst även är av betydelse för ackquisitionen till högskolans bibliotek, då årsskriften utgör ett värdefullt bytesmaterial. Stockholms högskola saknar i motsats till universiteten i Uppsala och Lund och Göteborgs högskola en egen årsskrift. Betydelsen av att i denna form kunna möjliggöra publicering av vetenskapliga arbetsresultat, särskilt

licentiatavhandlingar, som icke på annat sätt kunna nå offentligheten, har framförts redan av 1947 års sakkunniga och understrukits av universitetsberedningen i dess senaste betänkande. Med de omfattande högre akademiska studier, som numera bedrivs vid högskolan och som ofta sätta frukt i seminarieuppsatser och avhandlingar av stort värde, är det en kännbar brist att högskolan icke i en årsskrift kan publicera sådana arbetsresultat. Utan en årsskrift förbli högskolans insatser i vetenskapligt arbete relativt okända. Behovet av denna publiceringsform är särskilt starkt inom den humanistiska fakulteten. Erfarenheterna från övriga universitetsbibliotek bestyrka också betydelsen av en årsskrift för bibliotekets bytesverksamhet. Visserligen har högskolans styrelse hos Stockholms stadsfullmäktige hemställt om anslag för att kunna tillgodose detta behov, men det torde med hänsyn till den mellan staten och staden avtalade fördelningsgrunden för högskolans utgifter vara ovisst, huruvida denna framställning kan lända till resultat.

I alla fall synes en årsskrift liksom för övriga universitet tillhöra högskolans normala verksamhet. Kostnaderna för ändamålet ha av universitetsberedningen uppskattats till för närvarande 30 000 kronor. Universitetskanslern har för ändamålet upptagit ett belopp av 25 000 kronor, inrymt som delpost i ett materielanslag på sammanlagt 602 000 kronor. Departementschefen har emellertid nedsatt detta anslag till 490 000 kronor och därvid icke upptagit några medel för årsskriften. De skäl, som högskolan anfört för sitt förslag, synas emellertid vara av den art, att det bör bifallas. Vi föreslå alltså, att det angivna klumpanslaget å 490 000 kronor måtte höjas med 25 000 kronor till 515 000 kronor.

Med stöd av vad här ovan anförts hemställa vi,

1) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om uppgörande, på grundval av universitetsberedningens och övriga föreliggande utredningar, av en långsiktig plan för upprustningen av Stockholms högskola i enlighet med vad här ovan anförts, samt

2) att riksdagen måtte vid godkännande av huvudstaten för Stockholms högskola för budgetåret 1952/53 besluta sådana ändringar i Kungl. Maj:ts förslag som föranledas av här ovan framförda yrkanden, nämligen

a) att från och med detta budgetår inrättas en ny professur i psykologi eller i pedagogik, en ny professur i sociologi samt en ny professur i geografi, särskilt kulturgeografi med ekonomisk geografi, i enlighet med universitetskanslerns tillstyrkan,

b) att i anslaget till materiel m.m. måtte inrymmas 25 000 kronor till utgivande av en högskolans års-

- skrift, varför anslaget i dess helhet bör uppföras med ett från 490 000 till 515 000 kronor höjt belopp,
- c) att anslaget till engångskostnader för materielanskaffning måtte uppföras med ett från 125 000 till 200 000 kronor höjt belopp, i enlighet med universitetskanslerns förslag.

Stockholm den 1 april 1952.

Erik Englund.

Karl Wistrand.

S. G. W. Wahlund.

Hugo Osvald.

Ture Nerman.
